

Orta Çağ'da Kilisenin Heresi Karşıtı Vaazlarında Damgalama ve Simgesel İktidar İnşası

Araştırma makalesi • Research article

Feyza UZUNOĞLU SAÇMALI*

Bu makale, teorik ve pratik hiçbir meşrulaştırmaya ihtiyaç duyulmaksızın katledilen, Müslüman, Hristiyan, kadın, çocuk demeden soykırıma uğradığı halde dimdik ayakta duran şerefli Gazze halkına ithaf edilmiştir. *This article is dedicated to the honourable people of Gaza, who were massacred without the need for any theoretical or practical justification, and who stood firm despite being subjected to genocide, Muslims, Christians, women and children alike.*

Atıf: Uzunoglu Saçmalı, Feyza. "Orta Çağ'da Kilisenin Heresi Karşıtı Vaazlarında Damgalama ve Simgesel İktidar İnşası." *Milel ve Nihal* 20 sy. 2 (2023): 167-191. <https://doi.org/10.17131/milel.1398089>

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Öz: Din tarihi kadar politik teoloji ve sosyoloji alanlarını da yakından ilgilendiren heretik kavramı, dini açıdan kabul görmemenin yanında bir bakıma politik yenilgi ve sosyal dışlanmıslığın da ifadesidir. Orta Çağ Avrupası'nda muhalif grupların Kilise ile çatışması Albililer Haçlı Seferinin düzenlenmesi ve Engizisyon Mahkemelerinin kurulması gibi sert tedbirlerle sonuçlanmıştır. Ancak şüphesiz bu mücadelede esaslı bir teorik altyapının yanı sıra sahada gerçekleştirilecek pratik temellere ihtiyaç duyulmuştur. Bu çalışma, Kilisenin söz konusu maksatla gerçekleştirdiği vaazlar ve heretikler için yazılan reddiyelerde kullanılan dil üzerine eğilerek, heretiklerin belirli metaforlar kullanılarak etiketlenip dışlanma ve kriminalleştirilme sürecine söylem analizi ve interdisipliner metotlar kullanılarak ışık tutmayı hedeflemektedir. Bu minvalde cüzzam, veba gibi hastalık metaforlarının yanı sıra, küçük tilkiler, koyun kılığındaki kurtlar gibi Kutsal Kitabı referans gösteren terimlere dikkat çekilecektir.

Anahtar Kelimeler: Orta Çağ Hristiyan Heretikleri, Damgalama, Orta Çağ Katolik Vaazları, Reddiyeler.

* Dr., Marmara Üniversitesi [<https://ror.org/02kswqa67>], Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye / Dr., Marmara University, Institute of Social Sciences, Department of Philosophy and Religious Sciences, İstanbul, Türkiye [feyzauznglu@gmail.com], ORCID: 0000-0001-9009-8969.

Stigma and Construction of Symbolic Power in Church's Anti-Heretical Sermons in the High Middle Ages

Citation: Uzunoğlu Saçmalı, FeYZa. "Stigma and Construction of Symbolic Power in Church's Anti-Heretical Sermons in the High Middle Ages." *Milel ve Nihal* 20 no. 2 (2023): 167-191. <https://doi.org/10.17131/milel.1398089>

The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Abstract: Despite being primarily associated with theology, the term "heresy" has connections to the disciplines of political theology and sociology. The term heretic does not only refer to religious exclusion but it also refer to political defeat and social exclusion. The conflict between Church and dissent groups resulted with Albigensian Crusade and the establishment of the Inquisition in High Medieval Europe. However, this struggle required a well-built theoretical framework as well as practical bases to be carried out in the Languedoc region. By focusing on the Church's anti-heretical writings and sermons in the Middle Ages and the language which is used in, this study aims to shed light on the process of labelling, stigmatizing, excluding and criminalization of the dissent groups by using the methods of discourse analysis and interdisciplinary research. In this regard, metaphors of diseases such as leprosy and plague as well as biblical terms including little foxes and wolves in sheep's clothing will be addressed.

Keywords: Medieval European Heresy, Medieval Catholic Sermons, Stigma, Anti-heretic Sermons-Polemics.

Giriş

Howard M. Solomon gibi bazı tarihçiler, tarihin, eskiden beri 'kazan'ları anlattığını, ancak son yıllarda tarih okumalarının daha çok azınlıklar, dışlanan gruplar ve damgalananlar üzerinden yapıldığını iddia etmektedir.¹ Şüphesiz bu görüş her zaman geçerli olmayabilir. Ancak Orta Çağ Hıristiyan heretiklerinin en etkili grubu olarak bilinen Katarların tarihi söz konusu olduğunda bunun isabetli bir tespit olduğu ileri sürülebilir. Zira Katarlar, Hıristiyan oldukları halde Albililer (Katarlar) Haçlı Seferinin² hedefi ve Engizisyon Mahkemelerinin ilk kuruluş sebebidir ve günümüz tarihçilerinin oldukça ilgisini çekmektedir.

Katarların "mazlum" pozisyonunda olmalarının bir başka sonucu da günümüz araştırmacının Katarların otantik kaynaklarına

¹ Howard M. Solomon, "Stigma in Western History: A Historical Approach", *The Dilemma of Difference: A Multidisciplinary View of Stigma*, ed. Stephen C. Ainsley, Gaylene Becker ve Lerita M. Coleman (Springer Science & Business Media, 2013), 59.

² Albililer Haçlı Seferi, literatürde "Albigensian Crusade" olarak geçmesi sebebiyle makalede Haçlı Seferi için Albililer, heresi grubu kastedildiğinde ise Katarlar terimi kullanılacaktır.

Orta Çağ'da Kilisenin Heresi Karşıtı Vaazlarında Damgalama ve Simgesel İktidar İnşası ulaşmalarının mümkün olmamasıdır. Zira söz konusu kaynakların tamamı Kilise tarafından yakılmıştır. Bu sebeple son dönemdeki Katarlar tarihçileri, mevcut ilgili kaynakların Katolik tarihçi ve kilise yetkililerinin kalemlerinden çıkmaları sebebiyle taraflı olduğu konusunda hem fikirdir.³ Bu makalede benimsenen metot interdisipliner metot olup Katarlar hakkındaki sosyo-kültürel verilerin analizinin daha sağlıklı sonuçlara ulaşmak için kaçınılmaz olduğu yönündedir. Bu bağlamda, Katarların tarih, dinler tarihi, ilahiyat gibi sahaların yanı sıra sosyoloji, antropoloji, siyaset bilimi gibi sahalardan yardım alınarak disiplinlerarası olarak çalışılması fikri esas alınmıştır. Bunun yanında kavramlar üzerinden toplumu dönüştürücü yönüyle vaazlarda kullanılan söylemin analizi⁴ müracaat edilen bir başka metottur. En basit ifadesiyle söylem analizi, ifade edilenin yalnızca fonetik ve dil bilimsel öğelerden ibaret değil, sosyal ve kültürel bağlam içerisinde dili kullanan kimselerin şekillendirdiği sosyal olaylara odaklanmaktadır.⁵ Nitekim Foucault, söylem analizi için iktidar kavramı önemini vurgulayarak güç ilişkilerine odaklanırken, söylemin kültürel yapı içinde politik ve ideolojik amaçlara nasıl hizmet ettiğini, muhataplarının davranışlarını nasıl sınırlandığını açıklamaya çalışır.⁶ Foucault, fenomenolojik bir tanımlama olan söylemi analiz ederken konuşanın niyetine ve kullandığı stratejik sistemdeki içkin iktidara odaklandığını belirtir. Ona göre iktidar, söylemin dışında değildir. Zira söylem, iktidarı oluşturan bileşenlerden biridir.⁷

Heresi kavramı, bizatihi, politik teoloji ve sosyoloji sahaları ile yakından ilgilidir. 'Heresi' kavramı ayrıca sosyal açıdan dışlanmayı ifade etmesi sebebiyle sosyologların ilgi alanına girmiştir. Bu bağlamda Kurtz da *Politics of Heresy* isimli kitabında heresi kavramının

³ İlgili konu için bk. Feyza Saçmalı & Kemal Ataman, "Köken Tartışmaları Ekseninde Katarlara Dair Tarih Yazımındaki Güncel Paradigma Değişikliği", *Milel ve Nihal* 18, sy. 1 (2021): 41-65.

⁴ Söylem analizi metodu hakkında detaylı bilgi için bkz. Hilal Çelik, Halil Ekşi, "Söylem Analizi", *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 27, sy. 117 (2008).

⁵ C. Barker, D. Galansinski, *Cultural Studies and Discourse Analysis: a Dialogue on Language and Identity* (Sage Publication, 2001).

⁶ Detaylı bilgi için bk. Yasin Şahin, "Michel Foucault' da Söylem Analizi", *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi* III, sy. 6 (2017): 119-135.

⁷ Michel Foucault, *Entelektüelin Siyasi İşlevi*, Seçme Yazılar (Ayrıntı Yayınları, 2011), 181-182.

sosyolojik bir kavram olduğunu iddia eder.⁸ Kurtz'a göre *heresi*, sosyal çatışmanın tam ortasında, sosyal olarak inşa edilmiştir.⁹ Ona göre heresi etiketi sadece doktrinal değil, sosyal sonuçlar da doğurur.¹⁰ Ayrıca ve ortodoksi aynı sosyal sürecin sonuçlarıdır.

Sosyal dışlanmışlık bağlamında heresi kavramı, Goffman'ın daha çok engelli sosyolojisinde karşılaştığımız 'damgalama' (*stigma*) kavramı için kullandığı tanımlamalarla benzerlik arz etmektedir. Nitekim Goffman'a göre etiketlenen kişi daha önce grup içinde 'bütünün bir parçası, normal, dolayısıyla toplumsal normlara uygun ve uyumlu biri' iken, etiketlenerek kusurlu, noksan, dikkate alınmayacak kadar değeri düşen bir konuma itilmiştir.¹¹ Bu sayede normal olan ile ayıplı ve etiketli olan arasında sosyal bir sınır meydana gelir.¹² Goffman'ın damgalamayı değerlendirdiği üç kategori de dikkate değerdir. İlki vücutta görülebilecek çeşitli fiziksel aksaklıklar yahut "iğrendirebilecek" olumsuzluklardır. Cüzzam hastalığı bu tanıma gayet uygun gibi görünmektedir. İkincisi irade zayıflığı, ihanet sayılan inançlar ve sahtekârlık olarak değerlendirilen karakter özellikleridir. (Zihinsel bozukluk, bağımlılık, alkolizm, eşcinsellik, işsizlik, intihar girişimleri ve radikal politik duruşlar gibi). Bu kategori de "heresi" etiketini tanımlar gibi görünmektedir. Sonuncusu da ırk, ulus ve din gibi kavramların dahil edilebileceği kabile etiketidir, bu etiketler nesil yoluyla aktarılan ve bir ailenin tüm üyelerini eşit derecede olumsuz etkileyen etiketlerdir. Bu kategori de çalışmanın son bölümünde değinilen heretiklerin çocuklarının bazı haklarının elinden alınmasını anımsatmaktadır.¹³ Yine Goffman itibarsızlaştırmaya da referansla 'damgalama' teriminin, derinden itibarsızlaştırışı olan bir niteliğe atıfta bulunmak için kullanıldığını belirtmektedir.¹⁴

⁸ Detaylı bilgi için bk. Lester R. Kurtz, *The Politics of Heresy: The Modernist Crisis in Roman Catholicism* (University of California Press, 1986).

⁹ Kurtz, *The Politics of Heresy*, 13.

¹⁰ Kurtz, *The Politics of Heresy*, 14.

¹¹ Erving Goffman, *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity* (Touchstone, 1963), 3.

¹² Goffman, *Stigma*, 6.

¹³ Goffman, *Stigma*, 14.

¹⁴ Goffman, *Stigma*, 13.

Heretik, sosyal olarak dışlanmışlığın yanı sıra, siyasi açıdan da hem bir yenilginin hem de mevcut otorite için bir tehdidin ifadesidir. Augustinus'un her hatanın heresi olmadığı, ancak otoritelerin ortodoksiye aykırı bulduğu kişi ve grupların heretik kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmesi dikkate değerdir. Bourdieu, sosyolojiden daha çok politik teolojiye yakın görünen değerlendirmelerinde *doksa'nın* tanımını şöyle yapar: "Doğal ve sosyal dünyanın kendi kendini ispatlar görünmesine yarayan temel tecrübe, konuşulabilir ve düşünülebilir olanı çerçeveleyen evrensel söylem, sosyal düzenin verili hakikatleri."¹⁵ Bunun yanında Bourdieu, hakim grubun kendi düzenini devam ettirebilmek adına kendi bakış açısını Ortodoks kıldığını savunur. Zira Bourdieu'ya göre heretik söylem ya da heterodoks olan, mevcut düzen için yıkıcı bir potansiyele sahiptir.¹⁶ Böylece Bourdieu, siyasi ve sosyal alandaki mücadeleler sonucunda kazanan grubun ortodoks kabul edildiğini ve diğer bütün grupların ona boyun eğmek durumunda kaldığını savunur.¹⁷ Bourdieu'ya göre ortodoksluğun dirençli gücü böylelikle "heretik" muhalefetin itici gücüne mukavemet gösterir.¹⁸ Katarların tarihi Bourdieu'nun heterodoks, ortodoks ve doksa kavramları hakkındaki iddialarını doğrular niteliktedir. Zira -her gelenek için doğru olmasa da-bir hareketin mezhep olarak benimsenmesi, ana akım görüş karşısında siyaseten var olabilmesi ile doğrudan ilgilidir. Bu anlamda endüljans ve Kilisenin lükse düşkünlüğü eleştirileri ve Kutsal metinlerin anadilde okunması gibi birçok meselede Katarlarla aynı görüşte olan Protestanların mezhep statüsü kazanmasına karşın Katarların "heretik" olarak anılması şüphesiz Katarların Kilise karşısında siyasi yenilgilerinin de bir sonucudur.

Katarların damgalanması yalnızca heretik, Maniheist gibi kavramlar vasıtasıyla gerçekleşmemiştir. Bunun yanında XIII. yüzyıl Kilise yazarları tarafından çeşitli hastalık metaforları ve kutsal kitap referanslı benzetmelerle Augustinus'un kendi çağındaki "heretikler" için yaptığı bütün tanımların kapsamına dahil edilmişlerdir. Böylece *adil savaş* teorisiyle Katarlara uygulanan zulmün

¹⁵ Pierre Bourdieu, *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste* (Harvard University Press, 1984), 471.

¹⁶ Pierre Bourdieu, *Language and Symbolic Power*, çev. John Brookshire Thompson (Harvard University Press, 1991).

¹⁷ Kazım Ateş, "Türkiye'de Milliyetçilik, Yurttaşlık ve Aleviler: 'Öztürkler' ve 'Heretik Ötekiler'", (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara: 2010), 169.

¹⁸ Bourdieu, *Language and Symbolic Power*, 1991.

meşruiyeti sağlanmıştır. Bir diğer deyişle söz konusu otoritelerin anti-heretik reddiyelerde ve vaaz faaliyetlerinde kullandıkları Augustinus'a referanslara heretiklere yönelik söyledikleri argümanlar neredeyse sorgulanamaz bir hal almıştır. Şüphesiz Katolik Kilisesinin Hıristiyanlara karşı bir Haçlı Seferi düzenleyebilmesi için bazı şartların olgunlaşması gerekmektedir. Foucault'nun ve Thomas Szasz'ın, şüphe ile doğrudan harekete geçen ve varsayımlarla hareket eden sorgulama yönteminin altında modern kurumsal psikiyatrinin temelini oluşturduğu savunduğu¹⁹ Engizisyon Mahkemelerini kurabilmesi için de. Bu anlamda Kilisenin her şeyden önce hem kendi müntesiplerini hem de siyasi otoriteleri ikna etmesi ve bu hamlelerin sağlam bir teorik ve teolojik zemine oturtulması kaçınılmazdır. Kilisenin bu mücadelesini Augustinus'un adil savaş teorisi üzerine bina ettiği bilinmektedir.²⁰ Ancak bu çalışmamızda odaklanacağımız nokta Kilisenin ikna sürecinde kullandığı metaforlar ve onların etkileri olacaktır.

1. Bir Simgesel İktidar İnşası Olarak Anti-heretik Vaazlar

Bir dini geleneğin kendini ifade ediş biçimi ve müntesiplerine nasıl yönlendirmelerde bulunduğunu anlayabilmek bakımından vaazların önemli işaretler barındırdığı din çalışmaları ile ilgilenen araştırmacıların malumudur. Katarlar öğretisinin daha çok gezici vaizler vasıtasıyla yayılması²¹ ve Kilisenin bölgedeki durumu fark etmesi üzerine aldığı ilk tedbirin Languedoc'a Katolik vaizler göndermesi vakiası göz önüne alındığında da vaazların ele aldığımız dönem itibarıyla ne kadar mühim olduğu anlaşılacaktır. Burada ele aldığımız

¹⁹ Solomon, "Stigma in Western History", 66.

²⁰ XII. yüzyıl yazarlarının Augustinus'tan yaptığı referanslar heretiklerle mücadelede daha önce bahsettiğimiz Maniheizt kökene dayandırılmasına yardımcı olmuştur. Bunun yanı sıra Augustinus'un kendi dönemindeki Donatistler ve Pelagius gibi heretikler için geliştirdiği adil savaş teorisi ve heretiklere zulmetmenin neden gerekli olduğunu açıklaması, XII. yy heretiklerine yapılan zulmün meşrulaştırılmasında kullanılmıştır. Augustinus ve Adil Savaş teorisinin XII. yy ve XIII. yy yazarları tarafından yeniden gündeme getirilmesi, kiliseye ihanetin Tanrıya, devlete ihanet noktasına getirilmesine imkan tanımıştır. Böylece heretikler "kâfir" olduklarından malları, canları da mubah kılınmıştır.

²¹ Detaylı bilgi için bk. Beverly Mayne Kienzle, *Cistercians, Heresy and Crusade in Occitania, 1145-1129: Preaching in the Lord's Vineyard* (York: Medieval Press, 2001), 81.

Orta Çağ'da Kilisenin Heresi Karşıtı Vaazlarında Damgalama ve Simgesel İktidar İnşası vaazlar, daha çok Languedoc toplumunda heretiklere olan teveccühü kırmak ve 'ortodoks' bir alternatif getirebilmek için tesis edilen Dominiken tarikatı mensubu vaizlerin vaazlarıdır.

Öte yandan Haçlı Seferlerine hazırlıkların en önemli ayağının vaazlar olduğu söylenebilir. Özellikle Aziz Bernard'ın bu propagandalardaki etkisi üzerine yapılan birçok çalışma mevcuttur. Vaazlar bir bakıma, Kilise ve halk arasında bir köprü vazifesinin yanında zamanla toplumu dönüştürücü etkiler de ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmada söz konusu etkilerin yanı sıra, kullanılan dil üzerine yoğunlaşılacaktır.

Elbette Kiliseye muhalif kişi ve gruplara ilk defa Orta Çağlarda rastlanmamıştır. Ancak önceki yüzyıllardaki "heretik"- Katolik mücadeleleri genellikle entelektüel düzeyde yahut dar bir alanda gerçekleştirilmiştir. Ancak Orta Çağdaki dini muhalefetin etkisinin geniş bir sahayı kapsamaması Kilisenin otoritesine karşı bir tehdit olarak nitelendirilmiştir. Bu sebeple Kilise daha önce hiç almadığı kadar sert tedbirler almıştır. Bu bağlamda Orta Çağ Katolik Kilisesinin kendi içerisindeki muhalif akımlarla mücadelesi ve onları bertaraf etmek için başvurduğu yöntemler Orta Çağ Hıristiyan dünyasının düşünce sistemini anlamak için önemli kilometre taşlarından biridir. Bu çalışmada ele alınan dönemde gerçekleştirilen Albililer Haçlı Seferi, alışlageldiği üzere Müslümanlara yönelik değil, bizzat Hıristiyan olduğunu belirten bir topluluğa karşı düzenlenmiştir. Bu sebeple Albililer Haçlı Seferi, Haçlı Seferlerinin tanımından başlamak suretiyle Haçlı Seferleri hakkındaki birçok genel kanıyı yıkmıştır. Keza Engizisyon Mahkemelerinin kurulmasının ilk sebebi de aynı heresi grubunun ortadan kaldırılmasıdır. Dolayısıyla bütün bu büyük hadiselerinin gerçekleşme sebepleri kadar, buna imkan tanıyan aşamaların da mercek altına alınması elzemdir.

Her ne kadar birçok kaynakta Albililer Haçlı seferi için teorik mücadelenin netice vermemesi sebebiyle askeri tedbirlere başvurulduğu iddia edilse de özelde Albililer Haçlı Seferi genel itibariyle ise bütün Haçlı Seferleri ve Engizisyon Mahkemelerinin şiddetin meşrulaştırılması anlamında en önemli hazırlayıcısı Kilisenin sistematik olarak bölgeye görevliler göndererek düzenlediği vaazlarıdır. Söz konusu vaazlar, günümüz medyasının sahip olduğu imkânları elinde tutmaktadır. Bu sayede toplumun dönüştürülmesinde ve bu büyük hadiselerin norm halini almasında en etkili tedbirlerden biri

haline gelmiştir. Zira bu tedbirler işe yaramamış olsaydı, Languedoc toplumu Moore'un kavramsallaştırdığı şekliyle "zulmeden toplum"²² dönüşmez ve Kilisenin hamleleri toplum ve siyasiler tarafından kabul edilemezdi. Bu vaazlar sayesinde Languedoc toplumu, daha önce ahenk içinde yasadıkları ve muteber gördükleri Katarlar muhalif grubunu zaman içerisinde "heretik" olarak görmeye başlamıştır. En nihayetinde aynı toplum, muhaliflerin Engizisyon Mahkemelerinde yargılanmalarına ve şehir meydanlarında diri diri yakılmalarına duyarsız kalma noktasına gelmiştir. Bu hızlı dönüşümün nasıl gerçekleştiği üzerinde durmak gerekmektedir. Bu çalışmanın temel iddiası, bu dönüşümün en önemli sebeplerinden birinin, Kilisenin vaazlar ve reddiyeler üzerinden heresi grupları aleyhine gerçekleştirdiği itibarsızlaştırma faaliyetleri olduğudur. Kilise bazı hastalık metaforlarını ve Kutsal Kitap referanslı söylemleri ile heretikleri damgalamış ve bu yolla onları marjinalleştirmiştir.

Kilisenin dini muhalefet grubunun itibarını sarsmak ve insanları "doğru yola davet etmek" adına gerçekleştirdiği vaaz kampanyaları, muhalif gruplarla yapılan halka açık tartışmalar ve yazılan reddiyeler vasıtasıyla geniş bir etki sahası oluşturulduğunu görmekteyiz. Söz konusu vaazlar, Albililer Haçlı Seferi için önemli bir ön hazırlık vazifesi görmüştür. Ayrıca vaaz faaliyetleri Engizisyon Mahkemeleri kurulmadan önce de savaşın devam ettiği esnada da yoğun olarak sürdürülmüştür.

Dikkatle incelendiğinde bu faaliyetlerin günümüz medyasının işlevini gördüğü ve Bourdieu'nun *simgesel iktidar* kavramıyla anlatıklarına benzer bir biçimde itibarsızlaştırma yoluyla şiddetin meşrulaştırılmasına imkân tanıdığı görülecektir. Katolik-Katar çatışmasında kullanılan simgesel iktidarın aracı olarak damgalama, bu suretle gözden düşürme en etkili mücadele araçlarından biri haline almış gibi görünmektedir. 'Heretik' damgasından başlayarak ileride detaylı olarak inceleyeceğimiz terimler üzerinden gerçekleştirilen itibarsızlaştırma faaliyeti, Kurtz'un heresinin, dini olmaktan çok sosyal bir terim olduğu iddiasının ne kadar isabetli olduğunu kanıtlamaktadır. Bu bağlamda bu çalışma, XII. ve XIII. yüzyıl Languedoc'undaki hadiselerle ortam hazırlayan Katolik Kilisesi'nin vaazlar, münazaralar ve reddiyeler kanalıyla yürüttüğü faaliyetlerde

²² "Persecuting society" ifadesiyle kavramsallaşmıştır.

Orta Çağ'da Kilisenin Heresi Karşıtı Vaazlarında Damgalama ve Simgesel İktidar İnşası kullanılan dil üzerine eğilecek ve belirli metaforlar üzerinde yoğunlaşılacaktır. Söz konusu faaliyetler, Kilisenin o dönemde hem siyaset hem de gündelik hayat üzerindeki nüfuzunu kullanarak toplumun fikirlerini Kilise lehine dönüştürmeyi başarmıştır.

2. Hastalık Metaforları ve Heresi

Kilisenin vaazları incelendiğinde belirli metaforların belirli maksatlarla kullanıldığı görülmektedir. Söz konusu metaforları iki kategoride değerlendirmek mümkündür: Bunlardan birisi heresi'nin "tehlikesini" vurgulamak için hastalık metaforlarının kullanılmasıdır. Kullanılan hastalık terimleri incelediğinde en sık kullanılan metaforların cüzzam, fil hastalığı gibi çeşitli deri hastalıkları olduğu görülmektedir. Bunların yanında veba, zehir, kanser, vücuda yayılan mikrop ve böcek vb. gibi terimler üzerine odaklanıldığı görülmektedir. Söz konusu metafor ve söylemlerin (i) özellikle cüzzam gibi bulaşıcı hastalıklara yakalanan hastaların dışlandığı, (ii) hastalık sebebinin Tanrının cezalandırması ve çeşitli günahlar olarak görüldüğü, (iii) tedavilerinin mümkün olmaması sebebiyle hastalara yasayan ölülmüş gibi muamele edildiği gibi unsurlar da göz önünde bulundurulursa terimlerin halk üzerinde ne kadar etkili olduğu anlaşılacaktır. Hastalık metaforlarından sonra, vaazlarda kullanılan diğer metaforlardan, Kutsal kitap referanslı terimlerden bahsedilecek ve "küçük tilkiler", "koyun kılığındaki kurtlar", "tarladaki zararlı otlar" gibi ifadeler üzerinde durulacaktır.

Heretikleri nitelemek için kullanılan hastalıklara yakından baktığımızda daha çok deri hastalıkları olduğu ve dolayısıyla fiziki görünümdeki rahatsız ediciliği vurgulaması bakımından da bir itibarsızlaştırma aracı gibi kullanıldığı açıktır. Burada insanlarda bir uzaklaştırma hatta bir tiksinti uyandırabilme gayretinin yanı sıra kusursuz-mükemmel görün(e)memenin kimi zaman büyük bir eksiklik olarak algılanmasından da söz edilebilir.²³ Burada üzerinde durduğumuz konu görünürlük üzerinden oluşturulan bir algı olduğu için bunun önemli bir nokta olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla burada fiziki açıdan kusurlu olmanın dini bakımdan da

²³ Bu konuda Bourdieu iyi görünmenin ve güzelliğin de bir 'sermaye' çeşidi olduğunu vurgulaması akılda tutulabilir. Örneğin bir şirket için satış temsilcisi seçilirken yazısız kurallar içinde de olsa -ki bazen prezantabl olma şartı açıkça da ifade edilebilir- böyle bir kriterin dikkate alınmadığını söylemek mümkün değildir. Hatta günümüzde estetik ameliyatlarını da bu kapsamda değerlendiren bazı çalışmalar mevcuttur.

kusurlu-günahkâr olmayla ilişkilendirildiğini ve bu bağlantının dini muhalefet grubu aleyhine bir söyleme dönüştürüldüğünü ifade etmek mümkündür.

3. Cüzzam

Cüzzam, Orta Çağ'da Haçlı Seferleri sırasında daha çok yaygınlaşan ve bütün dünyanın o dönemde en çok korktuğu hastalık olarak bilinir.²⁴ Orta Çağ'da Avrupa'da dini muhalefet grubuna -metaforik manada- "cüzzamlı" denildiğinde ne kastedildiğini anlayabilmemiz için o dönemde gerçek cüzzam hastalarının toplumda nasıl görüldüklerine bir bakmak gerekebilir. Her şeyden önce Orta Çağ'da cüzzamlı olmak, yaşayan bir ölü muamelesi görmek anlamına gelmektedir. Dini bakımdan cüzzam hastalığı, Tanrının laneti ve cezası olarak da algılanır. Bu sebeple insanlar bu hastalığa tutulmaktan yalnızca ölümcül bir hastalık olduğu için değil, o zamana kadar yaşayacakları tecrit, horlanma, dışlanma, dini açıdan "günahkâr", hor görülme ve maruz bırakılacakları hukuki mahrumiyetler sebebiyle de korkmaktadırlar.²⁵

Orta Çağ'da genetik olduğu düşünülen cüzzam, esasında kronik ve bulaşıcı bir hastalıktır.²⁶ Cüzzamlılar hem bulaşma riski sebebiyle hem de dini açıdan kusurlu görülmeleri sebebiyle şehirlerin dışında yaşamaya mecbur bırakılmışlardır. Kaldı ki Eski Ahit'in Levililer bölümünün on üçüncü kısmı deri hastalıkları yasasına ayrılmıştır. Bu bölümün söz konusu kanaatlerdeki tesiri yadsınamaz. Levililer'de cüzzamlıların kirli olduklarını vurgulayan ve şehrin dışına çıkarılmalarını emreden pasajda şunlar aktarılmaktadır:

Rab Musa'ya şöyle dedi: "İsrail halkına de ki; deri hastalığı veya akıntısı olan ya da ölüye dokunduğundan kirli sayılan herkesi ordugâhın dışına çıkarsınlar... Aralarında yasadığım ordugâhlarını kirletmemeleri için onları ordugâhın dışına çıkaracaksınız."²⁷

²⁴ M. Zeki Palalı, "Cüzzam", *DİA* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, 1993), 8:150.

²⁵ Nathaniel Brody Saul, *The Disease of the Soul: Leprosy in Medieval Literature* (Cornell University Press, 1974), 60-61.

²⁶ R. I. Moore, "Heresy as Disease," in *The Concept of Heresy in the Middle Ages*, ed. W. Lourdaux and D. Verhelst (Leuven: BE: Leuven University Press, 1983), 1-11.

²⁷ Detaylı bilgi için bk. Levililer, 13: 1-46.

1179 yılında gerçekleştirilen III. Lateran Konsili'nde "heretiklerin" yanında cüzzamlılar da konu edilmiş, sağlıklı kişilerle aynı Kilise ve mezarlıkları paylaşmamaları gerektiği kararına varılmıştır.²⁸ Bu konsilde cüzzamlıların toplumdan ayrıştırılması meselesi bir seremoniye de bağlanmıştır. Öncelikle cüzzamlıların teşhisi yapılır, kişinin hasta olup olmadığı kâhin tarafından uzun prosedürlerle tahlil edilirdi. Bunun için şüpheli kişideki semptomlara bakılır ve hastalığın semptomları uyuyorsa yedi gün gözlemede tutulurdu. Sonraki belirtilere göre de hasta olup olmadığına karar verilirdi.²⁹ Levililerde detaylı bir şekilde açıklanan prosedüre göre cüzzama yakalanan kişinin giysileri yırtık, saçları dağınık olmalı, kişi ağzını örtüp "Kirliyim! Kirliyim!" diye bağırmalıdır. Kişi hastalığı devam ettiği sürece kirli sayılacaktır, çünkü kirlidir. Halktan uzak ve ordugâhın dışında yaşamalıdır.³⁰ Bu pasajdan da anlaşılacağı üzere cüzzam hem fiziki hem de manevi bir hastalık olarak tanımlanmış görünmektedir.

Hastalıklar, özellikle cüzzam gibi görünür ve ölümcül olanları, manevi açıdan da hasta olmak anlamına geliyordu. Yine Levililere göre doğum yapan kadınların temizlenmesi ritüelinde olduğu gibi deri hastalığına yakalananların da manevi bakımdan temizlenmesi mecburiydi. Avrupa'da sadece İngiltere diğer ülkelere nispeten daha müsamahakâr olduğu için orada sembolik toprağa verme³¹ işlemi çok fazla uygulanmıyordu.³² Bu sebeple Orta Çağ Avrupası'nda çokça *leprosarium* (cüzzam evi)³³ mevcuttur.³⁴ 1167 ve 1209 yılları arasında sadece Toulouse'da dahi dört beş cüzzamlı evi olduğu bilinmektedir.³⁵

²⁸ R. I. Moore, *The Formation of a Persecuting Society: Authority and Deviance in Western Europe, 950-1250* (Malden, MA: Blackwell, 2. Basım, 2007), 49.

²⁹ Seremoninin detayları için bk. Saul, *The Disease of the Soul*, 64.

³⁰ Levililer, 13:43-46.

³¹ Kişinin ölmeden kendi cenazesine katılmasıdır.

³² Saul, *The Disease of the Soul*, 64.

³³ Özellikle XII. yüzyılda Güney Fransa'da bu hastanelerin sayılarında oldukça artış gözlenmiştir.

³⁴ Cüzzam evleri ile ilgili birçok çalışma göze çarpmaktadır. Öte yandan cüzzam Orta Çağ tarihini kadar meşgul etmiştir ki "leproloji" isminde bir bilimden de söz edilmektedir.

³⁵ Malcolm Barber, *The Cathars: Dualist Heretics in Languedoc in the High Middle Ages* (Longman, 2000), 63.

Cüzzamlıların toplumdan dışlanma biçimleri oldukça sertti, söz gelimi, cüzzamlı olduklarının anlaşılabilmesi için yasadıkları yerleşim yerine göre farklılık arz eden belirli kıyafetler giymek yahut bir işaret taşımak mecburiyetindeydiler. Bu bazen bir zil, bazen bir düdük, bazen de *De Profundis* isimli şarkıyı söylemek yoluyla olabiliyordu. Böylece durumları hakkında sağlıklı insanları uyarış oluyorlardı.³⁶ Bir cüzzamlı hastalığını kendi ilan etmek zorundaydı. Ancak söz konusu istenmeyen uygulama ve muameleler yüzünden kendini ilan etmekte çekimser davranan hastalar ise genelde komşuların ihbarıyla anlaşılıyordu. Cüzzamlının cenaze törenindeki seremonilere yakından bakmak gerekirse: Seremonide, cüzzamlı, sunağın önünde diz çöker.³⁷ Siyah elbiseler giyer (Amiens gibi bazı yerlerde cüzzamlı mezarda bekletilirdi.) Papaz cüzzamlıya: “Bu dünyada ölü ol, Tanrı’ya tekrar doğ” dedikten sonra cüzzamlı cevap: “Ey İsa! Kurtarıcım! Beni dünyanın dışına aldın. Bana vücut giydirdin. Beni ahiret gününde yeniden dirilt” derdi. Cüzzamlının cüzzamlı olduğu böylece ilan edildikten sonra papaz ona yasakları söylerdi:

Sana kiliseye, manastıra, değirmene, pazar meydanına, insanların toplandığı yerlere girmeyi yasaklıyorum. Evinden hem insanların seni tanıması hem de yalınayak çıkmaman için cüzzamlı kıyafetini giymeden çıkmayı yasaklıyorum. Ellerini yahut sana ait herhangi bir şeyi çeşme, pınar ve dereelerde yıkamanı ve hatta su içmeyi yasaklıyorum. Eğer su içmek istiyorsan onu matarana yahut kasene koy. Sana senin olmayan herhangi bir şey almanı yasaklıyorum...Eğer biri sana bir şey sorarsa rüzgâr yönünde durup cevap verme konusunda başarısız olmanı yasaklıyorum. Başkalarıyla karşılaşıp onların senden hastalık kapma ihtimaline binaen dar sokaklardan geçmeni yasaklıyorum. Su yolundan geçtiğinde bir kuyuya yahut ipe eldivenlerini giymediğin sürece dokunmanı yasaklıyorum. Çocuklara dokunmanı ve onlara bir şey vermeni yasaklıyorum. Kendinin olmayan herhangi bir kaptan yemeni ve içmeni yasaklıyorum. Cüzzamlılar olmadığı sürece başka insanlarla toplu olarak yemeni ve içmeni yasaklıyorum.³⁸

Matta 8:2-4’te bahsedilen İsa’nın hastayı iyileşmesine rağmen bir rahibe göndermesi hem de yukarıda aktarılan Levililerde deri

³⁶ Saul, *The Disease of the Soul*, 64.

³⁷ Seromoninin detayları için bk. Saul, *The Disease of the Soul*, 66-69.

³⁸ Saul, *The Disease of the Soul*, 66-67.

Orta Çağ'da Kilisenin Heresi Karşıtı Vaazlarında Damgalama ve Simgesel İktidar İnşası hastalığına tutulmuş kişiden "Kirliyim! Kirliyim!" diye bağırmasının istenmesinde olduğu gibi hastanın manevi açıdan da kirli olarak algılandığı tezini güçlendirmektedir.

Cüzzam konusunda az da olsa farklı bakış açıları mevcuttur. Söz gelimi cüzzama yakalanmak kişinin cennete daha hızlı ulaşabilmesi için Tanrı'nın lütfu olarak da görülmekteydi. Bir diğer deyişle cüzzamlılar temiz olmasalar da Aziz Francis örneğinde olduğu gibi tüm kirliliğine rağmen onları sevmek de bir kutsallık emaresi olarak görülmüyordu.³⁹ Ancak Kilise bir taraftan olaya bu şekilde bakarken diğer taraftan papaz ve piskoposlar cüzzamı manevi bir dejenerasyon metaforu olarak kullanmaya devam ediyorlardı. Dolayısıyla cüzzam hem günahkarlık alameti hem de Tanrı'nın lütfu olması bakımından saygıya değer sayılabiliyordu. Bu tutarsızlığa rağmen cüzzam öyle utanç verici bir kusur olarak algılanıyordu ki cüzzam hastaları daha dünyadayken cehennemi yaşamaktaydılar.⁴⁰

XII. yüzyıl ilahiyatçıları "günah"la "cüzzam"ı neredeyse eş anlamlı olarak kullanmışlardır.⁴¹ Öte yandan heresi, cüzzama benzetilirken, bu hastalığa günah ve ahlaksızlığın sebep olduğu düşüncesi de heretiklere yapılan ithamlarla paralellik arz etmektedir. Buna örnek olarak Bérout'un *Tristan* isimli çalışması verilebilir. Bu çalışmada hem heretiklerin hem de cüzzamlıların şehvet düşkünü kimseler olduğuna ve hastalıklarının cinsel yollarla bulaştığına dair söylemler mevcuttur.⁴² Ayrıca heretiklerin ve cüzzamlıların sapkın partiler düzenledikleri, Engizisyon kayıtlarında, reddiyelerde ve vaazlarda çok fazla tekrarlanan ve heretikleri itibarsızlaştırmak için sıkça müracaat edilen ithamlar arasındadır.

Orta Çağ Avrupası'nda asil bir aileden gelmek malumdur ki varlıklı ve muteber olmak demektir. Ancak cüzzama yakalanan bir kimse asiller sınıfında dahi olsa cüzzamlıların kaderini paylaşmak

³⁹ Rod Edmond, *Leprosy and Empire: a Medical and Cultural History* (Cambridge University Press, 2006), 1. Ayrıca detaylı bilgi için bk. Courtney A. Krolkoski, "Kissing Lepers: Saint Francis and the Treatment of Lepers in the Central Middle Ages", *Leprosy and Identity in the Middle Ages: From England to the Mediterranean*, ed. Elma Brenner, François-Olivier Touati (Manchester University Press, 2021), 269-293.

⁴⁰ Saul, *The Disease of the Soul*, 61.

⁴¹ Berly Smalley, *The Becker Conflict and the Schools: a Study of Intellectuals in Politics*, (Oxford: 1973), 132.

⁴² Moore, "Heresy as Disease", 9.

durumundadır. Örneğin Heinrich isminde bir şahıs cüzzama yakalandığında konumu ve mülklerinden feragat etmek durumunda kalmıştır. Çünkü iyileşme ümidiyle tüm mal varlığını Kilise'ye bağışlamıştır.⁴³ Örnekte görüldüğü gibi Kilise cüzzamlılardan kendileri isteseler de istemeseler de maddi gelir elde etmekteydi.

Vaazlarda heresinin hastalıkla özdeşleştirilmesi örneklerinin en çok kullanılanı kanser ve cüzzam alegorisidir. Neredeyse bütün Katolik reddiyeciler heresinin hastalık gibi yayıldığını öne sürerler. Schönau'lu Eckbert Katarlar⁴⁴ hakkında şunları söyler: "Bütün bölgelere yayıldılar. Böylece Tanrı'nın Kilisesi her yere saçtıkları zehir sebebiyle tehlikeye düşmüş oldu. Çünkü mesajları tıpkı cüzzamın dört bir yana yayılması gibi kanser gibi yayıldı. Bu yüzden İsa'nın kıymetli bedeni kirlendi".⁴⁵ Öte yandan Dominik tarikatı üyesi Romanslı Humbert, vaazının "Heretiklere karşı hacc'ı vaaz etmek hakkında" isimli bölümünde şunları kaydetmektedir:

Heresinin bütün günahlar arasında en kötüsü olduğu bilinmelidir. Diğer birçok günaha ısrar ve inat yoktur ancak hereside vardır. Çünkü Augustinus'a göre "hata yapabilirim ancak heretik olmamalıyım" dediği sürece hata kişiyi heretik yapmaz... Heresi başka insanlara ulaşır. Çünkü bulaşıcıdır. Bu sebeple kutsal metinlerde cüzzamla özdeşleştirilmiştir. Gerçek iman bilgisine sahip olmayanları ve çeşitli hatalı öğretileri savunanları cüzzamlı gibi düşünmek garipsenecek bir durum değildir.⁴⁶

Lilleli Alan da yine Güney Fransa'daki heresi gruplarından Valdensianlar ismindeki grubun ruhen cüzzamlı olduklarını öne sürmektedir. Ona göre onlar ruhen (cüzzamda olduğu gibi) lekelenmişlerdir.⁴⁷ Mercyli Henry de 1178'de Toulouse'a gittiğinde şehirde

⁴³ Anne J. Duggan (ed.), *Nobles and Nobility in Medieval Europe: Concepts, Origins, Translations* (King's College London: Boydell Press, 1998), 165.

⁴⁴ Kendisi "Katar" isminin mucididir ve bu sebeple Katarlar kelimesinin objektif olmadığı savunulmuştur. Çünkü Katarlar şeklinde bilinen grup kendilerine "İyi Hıristiyanlar" "İyi İnsanlar" "İyi erkekler" "İyi kadınlar" derler. Asla "Katarlar" dememişlerdir.

⁴⁵ *Sermones, I*, Harrison, I: 7-8.

⁴⁶ *On the Instruction of Preachers*, II: 62 (M. de La Bigne (ed.), *Maxima Bibliotheca Veterum Patrum*).

⁴⁷ (Geneva, 1677), XXV: 555. *De Fide Catholica*, II: (PL 210, 379.); Lucy E. Bosworth, "Perceptions of the Origins and Causes of Heresy in Medieval Heresiology" (Doktora tezi, University of Edinburgh, 1995).

Orta Çağ'da Kilisenin Heresi Karşıtı Vaazlarında Damgalama ve Simgesel İktidar İnşası heresiden cüzzama, eşcinsellikten sapıklığa kadar her türlü pisliğin şeytani biçimde hem toplumsal düzeni hem de şehrin maneviyatını tehdit ettiğini öne sürer.⁴⁸

Toulouse engizitörü Bernard Gui, 1320'li yılların Fransız Kralığı'nda cüzzamlıların sağlıklı insanlara karşı yaptıkları kötü bir planının tespit edilip engellendiğinden bahseder. Gui'ye göre bedeni hasta ve akli kaçık bu insanlar sağlıklı insanlara büyük bir kompo kurmuşlardır. Bu kişiler her yerdeki kuyu, nehir, çeşmelerdeki suların içerisine toz şekilde zehir ve bulaşıcı maddeler koyarak suları zehirlemeyi düşünmüşlerdir. Yine Gui'ye göre cüzzamlılar, bu işi, bu sulardan içen sağlıklı insanları cüzzama yakalatmak, ölecek noktaya getirmek yahut öldürmek için yapacaklardı. Böylece onlara göre cüzzamlıların sayısı artıp sağlıklı insanların sayısı azalmış olacaktı.⁴⁹ O kadar ki bu olay üzerine Fransa Kralı V. Philip "Bütün cüzzamlıları bildirin bir yerde toplayıp onları yakalım. Köklerini kurutana kadar yakalım" demiştir.⁵⁰ Cüzzamlıların, Kralın 1321 yılının haziran ayında da Güney Fransa ziyaretinde krala ve kraliyet sarayına saldırdıkları iddia edilmektedir.⁵¹ Bu ayaklanmada da birçok cüzzamlı ya öldürülmüş ya da yakılarak yok edilmiştir.⁵² Bu ve bunun gibi hadiselerden dolayı R. I. Moore birçok çalışmasında Orta Çağ Avrupası'nda zulüm görenlerin sadece heretikler değil, Müslümanlar, Yahudiler, cüzzamlılar, cadılar ve eşcinseller olduğunu belirtir.⁵³ Nitekim bu hadisede yalnızca cüzzamlılar değil, Yahudi ve Müslümanlar da töhmet altında tutulmuştur. Müslümanların tehdit olarak düşünülmesi dinden ziyade siyasi bir tehdit olarak algılanmalarından da kaynaklanmaktadır. Çünkü İspanya tecrübesi coğrafi ve tarihi bakımdan yakın olduğu için halen tazedir ve bu sebeple bu olayda Yahudilerden ziyade Müslümanların suçlandığı

⁴⁸ R. I. Moore, *The War on Heresy: Faith and Power in Medieval Europe* (London: Profile Books, 2014), III: 218.

⁴⁹ Malcolm Barber, "Lepers, Jews and Muslims: The Plotto Overthrow Christendom in 1321", *History* 6 no. 216 (1981): 1-17. Bu hadise cüzzamlılar konusunda çok meşhurdur ve birçok araştırmada zikredilmektedir.

⁵⁰ Murat Serdar, "Orta Çağ Avrupası'nda Tanrının Laneti Cüzzam ve Cüzzam Evleri", *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 9 (2014): 100-110; Saul, *The Disease of the Soul*, 96.

⁵¹ Serdar, "Orta Çağ Avrupasında Tanrının Laneti Cüzzam ve Cüzzam Evleri", 100-110, 119.

⁵² Saul, *Leprosy in Medieval Literature*, 97.

⁵³ Moore, *The War on Heresy*, 6.

kaydedilmektedir. Hatta suçlamalarda sürekli gündeme gelen Müslüman bir cüzzamlıdan da bahsedilmektedir. Bunun da ötesinde söz konusu dönem ve coğrafyada, cüzzamlı, hain, eşcinsel, ahlaksız kadın ve Sarazen-Müslüman kelimelerinin itibarlı kişilere hakaret için kullanıldığı bilinmektedir.⁵⁴

Fontcaudeli Bernard, Valdocuların mesajını Fransa boyunca kustukları hain bir virüs olarak nitelendirir.⁵⁵ Fontcaudeli Bernard cüzzamda bedenin değişebilen renklerinin heretik kişilerdeki hakikatle sahteliğin karışımını temsil ettiğini belirtir.⁵⁶

Heresinin gerçekten cüzzam gibi havayı kirleten bir zehir, bir virüs olduğuna inanılıyordu.⁵⁷ Bunun da ötesinde heretiklerin cüzzamlılarla aynı fiziksel özellikleri sergiledikleri tarif edilmiştir: “Cüzzamlıların kıyafetleri yırtık pırtık ve çok pistir. Tıpkı gezici heretik vaizler gibi. Hepsi “paupere Christi (İsa’nın yoksulları)”dır. Yahut öyle olduklarını iddia ederler”.⁵⁸

Kilise tarafından kullanılan bu hastalık alegorisine daha önce-den aşına olunduğu ve eski metinlere de referans yapıldığı aşikârdır. Örneğin William the Monk Lausanneli Henry’e karşı itirazı savunurken İsa’nın şifa bulmuş cüzzamla ilgili sözleri hakkında şunları söylemiştir: “Git kendini bir rahibe göster ve Musa’nın emrettiği gibi kendini temizlemek için bir şey sun.”⁵⁹ Cüzzam tedavisi ile ilgili Levililerdeki talimatlarını aktardı ve Yeni Ahit’teki pasajı Ortodoks bir tarzda yorumladı: “Bize göre bu hastalık günahlara işaret eden bir şeyden başkası değil.” Hastalığa sebebiyet veren dengesizlik de bir günah tecellisidir. Dolayısıyla hastalıklar kendilerinin vücut ifadeleri olan günahlara göre tasnif edilirler: Cüzzam çeşitli hatalar ve heretik öğretinin ta kendisidir. Burada da net bir şekilde heresi ve cüzzamın aynı tutulduğunu görmekteyiz.

Bunun yanı sıra heretiklerin veba, virüs, kanser vb. gibi birçok hastalık terimine referansla itibarsızlaştırılmaya çalışıldığını görmekteyiz. Örneğin Alcuin’in de heresi hakkındaki ifadeleri epeyce

⁵⁴ David Nirenberg, *Communities of Violence: Persecution of Minorities in the Middle Ages* (Princeton University Press, 2015), 105.

⁵⁵ *Adversus Waldensium Sectum*, Prologus, (PL, 204, 793).

⁵⁶ *Adversus Waldensium Sectam*, II: i (PL, 204, 798).

⁵⁷ Moore, *The Formation of a Persecuting Society*, 63.

⁵⁸ Moore, *The Formation of a Persecuting Society*, 63; “Heresy as Disease”, 5-6.

⁵⁹ Matta, 8:2-4.

Orta Çağ'da Kilisenin Heresi Karşıtı Vaazlarında Damgalama ve Simgesel İktidar İnşası hastalık metaforu barındırmaktadır: "Bize öyle geliyor ki, öğretisi kanser gibi, virüs gibi hızla yayılan, yılanın yaralayıp dişleriyle enjekte ettiği zehir gibi öldürücü sapkın heresi vebasına karşı da aynı özveriyle savaşılmaması gerekiyor. Katolik inancının hakikatinde ruhların bütünlüğüne olan dikkat, eski insanlar için gösterilen bedensel sağlık kaygısından daha az önemli olmamalıdır."⁶⁰ Hastalıkların büyük bir tehdit unsuru olarak görüldüğü ve özellikle çaresiz deri hastalıklarından şiddetle korkulduğu bir dönemde bu propagandanın işe yaradığı, olması imkansızdır. Bütün bu itibarsızlaştırma hareketleri, temelsiz ithamlar, kamuoyunun nazarında muhalif grubun gözden düşürülmesi projesini başarılı kılmıştır ve tam da Bourdieu'nün medyayla gerçekleştiğini savunduğu "simgesel şiddet" bütün keskinliğiyle gerçekleşmiştir.

4. Kutsal Kitap Kaynaklı Diğer Metaforlar

Kilise entelektüellerinin heretiklere yaptıkları itibarsızlaştırma faaliyetinin sözel araçları hastalık alegorilerinden ibaret değildir. Kilise, bunların yanında Kutsal Kitap'tan aldığı pek çok metaforlarla heretiklere karşı adeta bir şiddet retorisi geliştirmiştir. Kutsal Kitap referansının muhataplarında oluşturacağı etki tahmin edilebilir düzeydedir. Bu nefret dilinin Katolik reddiye ve vaazlarında yüzyıllarca kullanılması neticesinde bir külliyatın oluşması bu yöntemin oldukça etkili ve kullanışlı olduğuna işaret etmektedir. Söz gelimi yalnızca Ezgilerin Ezgisi'ndeki ifadelerle referansla söylenen "Küçük Tilkiler"⁶¹ benzetmesinin dahi tek başına geniş bir literatüre tekabül ettiği söylenebilir. Ünlü heresi tarihçisi Grundmann, bu retorik kalıpların XI. yüzyıldan XV. yüzyıla kadar kullanılmaya devam edildiğinin altını çizmektedir.⁶² Günümüz tarihçilerinden Kienze, heretikler için kullanılan ifadelerin (i) Şeytanlaştırma, (ii) Kirli, pis gösterme, (iii) Onların sosyal düzen için bir tehdit olduklarına

⁶⁰ Bryan E. Peterson, "The Union of Crusading and Anti-heresy Propaganda" (Yüksek Lisans Tezi, University of North Florida, 2018); Alcuin of York, "Alcuin: Against the Adoptionist Heresy of Felix," *Heresy and Authority*, ed. Edward Peters, 53-4; *Adversus Felicis Haeresin*, 1.1; *PL*, vol. 101: 87-8.

⁶¹ Ezgilerin Ezgisi, 2:15.

⁶² Detaylı bilgi için bk. Jennifer Kolpacoff Deane (ed.), *Herbert Grundmann (1902-1970): Essays on Heresy, Inquisition and Literacy*, çev. Stewan Rowan (York: Boydell & Brewer, 2019).

inandırma ve (iv) Apokaliptik olduklarını ileri sürme gibi dört ayrı işlevselliklerinden bahsetmektedir.⁶³

Sisteryanlar üzerine yaptığı çalışmasıyla bilinen Kienze'ye göre, böyle büyük ve önemli bir literatürün şimdiye kadar etraflıca ele alınmamış olması, daha çok Dominikenlerin vaazları ve Haçlı Seferi vaazlarına daha fazla ilgi gösterilmesiyle ilgilidir.⁶⁴ Ancak bu konunun hiç gündeme gelmediğini de söylemek güçtür. Zira yukarıda belirttiğimiz gibi Grundmann, Sacville, Moore, Rist gibi tarihçiler bu metaforları incelemişlerdir.

Kutsal Kitap referanslı metaforların heretik grupların tamamına yönelik kullanılmış olması ilginçtir. Bu metaforlardan en sık kullanılanların şunlar olduğunu söyleyebiliriz: Küçük tilkiler,⁶⁵ yılanlar,⁶⁶ köpekler,⁶⁷ koyun kılığına girmiş kurtlar,⁶⁸ köstebekler,⁶⁹ sürüngenler,⁷⁰ zararlı otlar,⁷¹ yoldan çıkaran ruh ve şeytanın öğretileri,⁷² kangren gibi yayılan sözler.⁷³ Sadece Papa III. Innocent'ın Güney Fransa Katarlarıyla ilgili mektuplarında yer alan benzetmeler dahi oldukça çeşitlidir: Küçük tilkiler, tarlalardaki zararlı otlar, sokaklardaki sürüngenler, Kutsal Kitabın vahit-kıyamet bölümündeki siyah at, iğrenç kokan (*fetid*) bir ağacın filizleri ve dallar.⁷⁴ Grundmann, vaazlarda heretiklerin gizlilikleri, kurt gibi saklanmaları ve

⁶³ Beverly Mayne Kienzle, *Cistercians, Heresy and Crusade in Occitania, 1145-1129: Preaching in the Lord's Vineyard* (York Medieval Press, 2001), 81.

⁶⁴ Kienzle, *Cistercians, Heresy and Crusade in Occitania*, 81.

⁶⁵ Kienzle, *Cistercians Heresy and Crusade in Occitania*, 5.

⁶⁶ Ezgilerin Ezgisi, 2:15.

⁶⁷ Mezmurlar, 9:29.

⁶⁸ Matta 10: 13-19.

⁶⁹ Matta, 7:15.

⁷⁰ Isidore, heretiklere köstebek denmesinin sebebini şöyle açıklar: Köstebekler kör olduklarından her zaman kiri kazar, toprağı atar ve sebzelerin altındaki kökleri yutar. Isidore of Seville, *Etymologies*, trans. Stephen A. Barney, W. J. Lewis, J. A. Beach, Oliver Berghof (Cambridge University Press, 2006). Köstebek metaforu ile ilgili şu yazı da dikkate değerdir. Bk. "Blind Heretics Under Ground-Excerpts from the Cultural History of the Mole", <http://my-albion.blogspot.com/2016/06/blind-heretics-under-ground-excerpts.html>. 15 Kasım 2023.

⁷¹ *Medieval Sourcebook: Caesarius of Heisterbach: Medieval Heresies*, <https://sourcebooks.fordham.edu/source/caesarius-heresies.asp>. 1 Kasım 2023.

⁷² Matta, 13:24-30, 36-52.

⁷³ I Timoteos, 4:2.

⁷⁴ Andrzej Pleszczyński, Joanna Sobiesiak, et. al. (ed.), *Imagined Communities: Constructing Collective Identities in Medieval Europe* (Brill, 2018), 368; E. E. Vodola, *Excommunication in the Middle Ages* (Berkeley and Los Angeles: 1986), 4-9.

Orta Çağ'da Kilisenin Heresi Karşıtı Vaazlarında Damgalama ve Simgesel İktidar İnşası aldatici görünüşleri üzerinde durulduğunu aktarmaktadır. Grundmann'ın öğrencisi Patschovsky de heretikleri itibarsızlaştırmak için kullanılan putperestlik, canavarlık, ucubelik gibi terimleri ele almaktadır.

5. Üzüm Bağına Dadanan Küçük Tilkiler

Günümüzde dahi halen vaazlarda kullanılan küçük tilkiler ifadesi Ezgilerin Ezgisi'ndeki şu pasaja referansla söylenmektedir: "Yakalayan tilkileri bizim için/Bağları bozan küçük tilkileri/Çünkü bağlarımız yeşerdi."⁷⁵ "Küçük tilkiler" terimi Katarlar için o kadar sık kullanılan bir ifadedir ki, neredeyse onları tanımlar haline gelmiştir. Bu sebeple söz konusu ifade Katarlara dair pek çok çalışmanın başlığında bu tanımı ima etmek ve okuyucuların dikkatini çekmek için tercih edilegelmiştir.

Orta Çağ fabllarında en çok kullanılan hayvan karakterlerinden birinin küçük olmasına rağmen hinliği, kurnazlığı ve sinsiliği ile tanınan tilki⁷⁶ olduğu bilinmektedir. Bunun yanında Güney Fransa'nın halen üzüm bahçeleri ve şaraplarıyla ünlü olduğu düşünüldüğünde bize buradaki imanın yalnızca dini değil, ekonomik de bir referansının olabileceğini düşündürmektedir. Çünkü oradaki zengin ahaliden gelen vergiler artık Kilise'ye değil, Katarlara aktarmaktadır. Dolayısıyla üzüm bağına tilki dadanmıştır. Kutsal Kitaba referansla kullanılan ifadeyi ilk kullananın Origen olduğu söylenmektedir.⁷⁷ Papa III. Innocent, 1205 yılında yazdığı mektupta heretiklerin tilkiler gibi manevi kuyruklarının olduğunu söylemektedir.⁷⁸ Innocent 1205 yılında yazdığı mektupta heretiklerin koyun kılığındaki kurtlar olduğunu söylemektedir.⁷⁹

⁷⁵ Ezgilerin Ezgisi, 2:15. *Vahiy*, 6:4-5; Rebecca Rist, *Papacy and Crusading Europe, 1198-1254* (Bloomsbury Academic, 2009), 56.

⁷⁶ Rebecca Rist, *The Papacy and Crusading Europe, 1198-1245*, Bloomury Academic, 2009, 56.

⁷⁷ Damian Smith, *Religious minorities viewed from Rome : the Papacy and the Heretics*, <https://books.openedition.org/pur/101151>. 9 Ekim 2023.

⁷⁸ Micheal D. Barbezat, *Burning Bodies: Communities, Eschatology, and the Punishment of Heresy in the Middle Ages* (Cornell University Press, 2008).

⁷⁹ Mektup Alnord Amalric'e yazılmıştır ve yine Tanrının üzüm bağını mahveden küçük tilkilere de referans verilmektedir. Lorraine Marie Alice Simonis, "The Kingdom, the Power and the Glory: the Albigensian Crusade and the Subjugation of the Languedoc" (Doktora Tezi, Washington and Lee University, 2014).

III. Innocent'ın kullandığı dil ve tasvirler muhatabını çürüme ve yozlaşma fikrine yönlendirmektedir.⁸⁰ III. Innocent ayrıca yaşadığı dönemdeki heretikleri dolayısıyla daha çok Katarları büyüyen inancın saflığını bozan zararlı otlara ve yumuşatılması gereken pütürlü yerlere⁸¹ de benzetmiştir.⁸² Ona göre Tanrı'nın üzüm bağında üzümleri taşıyan asmaların filizlenmesi, ancak bu pürüzlerin giderilmesi ile mümkündür.⁸³

III. Innocent 1214 yılındaki mektubunda ise Embrun, Aix-en-Provence, Arles ve Narboone bölgesinde görev alan Katolik piskopos (*prelate*) ve rahipleri mahşerin dört atlısındaki siyah at ile karşılaştırır.⁸⁴ İnançlı Katolikleri tanrının sürüsüne benzetmiştir.⁸⁵ Bunun yanında Kilisenin heretiklerle karşı karşıya gelişini Aziz Peter'in fırtınada ala bora olmuş yelkenli gemisine benzetmektedir.⁸⁶

Aziz Bernard'ın 65. ve 66. vaazları Ezgilerin Ezgisi hakkındadır. 1143 yılındaki heresi karşıtı misyon sırasında yazılmıştır. Bu pasaja referans yapan bu vaaz elbette Augustinus'a ve Lyonlu Iranaeus'a kadar uzanmış oluyordu. Sihizmatikler ve heretikler kurnazdır ve kendilerini mütevazi gösterirler. Böylelikle Kutsal Kitap'ta geçen her tilki ifadesi Aziz Bernard'ın ezgilerin ezgisi yorumu gibi yorumlanır olmuştur.⁸⁷

Sackville, Alain de Lille'nin Bernard'dan az bir vakit sonra ondan bahseden kitabı hakkında yorum yaparken şunları kaydettiğini aktarır: Yoldan çıkarıcı yaratıklar olarak tilkiler yerin altında yaşayan heretikler olarak anlaşılmalıdır. Üzümler, Kilise olarak anlaşılmalı *frailty*leri sebebiyle onları bizim için yakalayın. Bu gelenek çok uzundur ancak Bernard'ın bu kurtlar benzetmesi takip edilen yıllarda tilkinin kullanılması şüphesiz en tesirlisiydi. Orta Çağ'da fabllarda aslandan sonra en çok kullanılan hayvan tilkiydi.⁸⁸ Aziz

⁸⁰ Matta, 7:15.

⁸¹ Matta, 13:25-30.

⁸² Lucy Sackville, "Heresy in Thirteenth Century Catholic Texts" (Doktora Tezi, University of York, 2005).

⁸³ Yeşaya, 5:7.

⁸⁴ Vahiy, 6:4-5.

⁸⁵ Luka, 12:32.

⁸⁶ Markos, 4:27-40.

⁸⁷ Sackville, "Heresy", 157-158.

⁸⁸ Sackville, "Heresy", 157-158.

Orta Çağ'da Kilisenin Heresi Karşıtı Vaazlarında Damgalama ve Simgesel İktidar İnşası Bernard Albililer Haçlı Seferinin organize edilmesi yani ortam sağlanmasında çok etkili olmuştur. Bunun için Katarların heterodoksiden heresi haline gelişi önemli bir adımdır.

Kilisenin vaazlarda kullandığı ifadeler ve vaazların kullanılış biçiminin sözel bir şiddete dönüşmesi, bir nevi zamanının medya vazifesini görmesi, itibarsızlaştırma çabası gütmesiyle Bourdieu'nün "simgesel şiddet"ini andırmaktadır. Ancak heretikler bu suçlamaları kabullenmedikleri için tam anlamıyla simgesel şiddet olarak isimlendirmek doğru olmayabilir. Bu daha çok Faucoult'nun "iktidar" kavramına daha yakındır. Yönetim yönettiklerini bir nevi pasifize etmiştir.

Vaazlarda kullanılan terimler simgesel iktidar malzemesi yapılarak itibarsızlaştırılmaya yararken, aynı zamanda Erving Goffman'ın 'damgalama'sı gibi etiketleme suretiyle de dışlamayı beraberinde getirmektedir. Nitekim Goffman'a göre etiketlenen kişi daha önce grup içinde 'bütünün bir parçası, normal, dolayısıyla toplumsal normlara uygun ve uyumlu biri' iken, etiketlenerek kusurlu, noksan, dikkate alınmayacak kadar değeri düşen bir konuma itilmiştir.⁸⁹ Bu sayede daha önce de ifade edildiği üzere normal olan ile ayıplı ve etiketli olan arasında sosyal bir sınır meydana gelir.⁹⁰ Yine Goffman itibarsızlaştırmaya da atıf yaparak 'damgalama' teriminin, derinden itibarsızlaştırıcı olan bir niteliğe atıfta bulunmak için kullanıldığını belirtmektedir.⁹¹

Sonuç

Heretik kavramı, dini bakımdan marjinal görülmesi, ortodoksi çemberinin dışında tutulması ve ile birlikte, sosyal açıdan da dışlanmışlığı ifade etmektedir. Dolayısıyla heresi yalnızca dini bir kavram değil, aynı zamanda politik ve sosyolojik de bir vakıdır. Özelde Katarların genelde ise bütün Orta Çağ Katolik coğrafyasında ortaya çıkan dini muhalefet gruplarının "heresi" olarak etiketlenmesi bir süreç içerisinde gerçekleşmiştir. Kilise anti-heretik vaazlar ve reddiyeler vasıtasıyla Goffman'ın damgalama terimi ile ifade ettiklerine benzer bir biçimde etiketleme ve itibarsızlaştırma çalışmaları yürütülmüştür. Bunun için en çok müracaat edilen yöntemlerden biri

⁸⁹ Erving Goffman, *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity* (Touchstone, 1963), 3.

⁹⁰ Goffman, *Stigma*, 6.

⁹¹ Goffman, *Stigma*, 13.

bazı hastalık metaforlarının kullanılmasıdır. Cüzam, veba gibi Orta Çağları etkisi altına alan ağır hastalıkların heresi ile özdeşleştirilmesi toplumun dönüştürülmesinde oldukça etkili olmuştur. Yine Kutsal Kitap'a referansla kullanılan hayvan metaforlarının önemi yadsınamaz. Aziz Bernard'ın Haçlı Seferi propagandası için kullandığı "küçük tilkiler" ifadesi kendi ardından bir literatür oluşturacak kadar etkili olmuştur. Avrupa'nın ilk soykırımı olarak anılan Albililer Haçlı Seferinde gerçekleştirilen katliam için de bu *dehumanization* süreci kritik bir önem arz etmektedir. Kilisenin simgesel iktidarını kullanarak gerçekleştirdiği vaaz faaliyetlerini günümüz medyasına benzetmek mümkündür. Bu sayede halkın tevecühüne mazhar olan Katarlar ve diğer heresi grupları damgalanarak halk nezdinde itibarsızlaştırılmıştır.

XIII. yüzyıl Kilise yazarlarının şiddetin meşrulaştırılmasında en büyük referans kaynağı olan Aziz Augustinus'un her hatanın değil, yalnızca siyasi otoritelerin ortodoksiye aykırı buldukları fikir ve uygulamaların heresi olduğunu söylemesi dikkat edilmesi gereken bir diğer husustur. Heresi, bu bakımdan siyasi bakımdan kabul görmeme ve bir yenilginin de ifadesidir. Bunun en önemli delillerinden biri, yine aynı dönem ve coğrafyada ortaya çıkmış Aziz Fransis ve Valdo örneğidir. Aziz Fransis önceleri heretik olarak görülürken Papa ile görüşmesi neticesinde Kilise'nin onayını alarak bir Katolik tarikatına dönüşmüştür. Ancak öğretilerinin büyük paralellik arz ettiği Valdo ise heretik sayılmıştır.

Değerlendirme/ Review	Çift taraflı kör hakemlik, dış bağımsız / <i>Double-blind, external independent.</i>
Etik Beyan / Ethical Declaration	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur / <i>Ethical principles were followed during the preparation of this study.</i>
Etik Bildirim / Complaints	dergi@milelvenihal.org
Çıkar Çatışması / <i>Conflict of Interest</i>	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir / <i>The Author declares that there is no conflict of interest</i>
Finansman / Grant Support	Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır / <i>No funds, grants, or other support was received.</i>

Kaynakça

- Ateş, Kazım. "Türkiye'de Milliyetçilik, Yurttaşlık ve Aleviler: 'Öztürkler' ve 'Heretik Ötekiler'". Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2010.
- Augustinus, Aurelius. *De Haeresibus*, Trans. L. G. Muller. Washington D.C.: Catholic University of America Press, 1956.
- Barber, Malcolm. *The Cathars: Dualist Heretics in Languedoc in the High Middle Ages*. Longman, 2000.
- _____. "Lepers, Jews and Muslims: The Plot to Overthrow Christendom in 1321". *History* 6, no. 216 (1981).
- Barbezat, Micheal D. *Burning Bodies: Communities, Eschatology, and the Punishment of Heresy in the Middle Ages*. Cornell University Press, 2008.
- Barker, C., D. Galansinski, *Cultural Studies and Discourse Analysis: a Dialogue on Language and Identity*. Sage Publication, 2001.
- Bourdieu, Pierre. *Distinction: A Social Critique of Judgement of Taste*. Harvard University Press, 1984.
- _____. *Language and Symbolic Power*. Trans. John Brookshire Thompson. Harvard University Press, 1991.
- Bosworth, Lucy E. "Perceptions of the Origins and Causes of Heresy in Medieval". Doktora Tezi, University of Edinburgh, 1995.
- Çelik, Hilal, Halil Ekşi, "Söylem Analizi". *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 27, sy. 117 (2008).
- Deane, Jennifer Kolpacoff (ed.). *Herbert Grundmann (1902-1970): Essays on Heresy, Inquisition and Literacy*. Trans. Stewan Rowan. Boydell & Brewer, York Medieval Press, 2019.
- Duggan, Anne J. (ed.). *Nobles and Nobility in Medieval Europe: Concepts, Origins, Transformations*. London: Boydell Press, 1998.
- Edmond, Rod. *Leprosy and Empire: a Medical and Cultural History*. Cambridge University Press, 2006.
- Foucault, Michel, *Entelektüelin Siyasi İşlevi*. Seçme Yazılar. Ayrıntı Yayınları, 2011.
- Goffman, Erving. *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. Touchstone, 1963.
- Isodore of Seville. *Etymologies*, Trans. Stephen A. Barney, W. J. Lewis, J. A. Beach, Oliver Berghof. Cambridge University Press, 2006.
- Kienzle, Beverly Mayne. *Cistercians, Heresy and Crusade in Occitania, 1145-1129*. Preaching in the Lord's Vineyard, York Medieval Press, 2001.
- Krolikoski, Courtney A. "Kissing Lepers: Saint Francis and the Treatment of Lepers in the Central Middle Ages". *Leprosy and Identity in the Middle Ages: From England to the Mediterranean*, ed. Elma Brenner, François-Olivier Touati. Manchester University Press, 2021.
- Kurtz, Lester R. *The Politics of Heresy: The Modernist Crisis in Roman Catholicism*. University of California Press, 1986.
- Moore, R. I. *The War on Heresy: Faith and Power in Medieval Europe*, III. London: Profile Books, 2014.

- _____. "Heresy as Disease". In *The Concept of Heresy in the Middle Ages*, ed. W. Lourdaux and D. Verhelst. Leuven: Leuven University Press, 1976.
- _____. *The Formation of a Persecuting Society: Authority and Deviance in Western Europe, 950-1250*: Malden, MA: Blackwell, 2. Basım, 2007.
- Nirenberg, David. *Communities of Violence: Persecution of Minorities in the Middle Ages*. Princeton University Press, 2015.
- Palalı, M. Zeki. "Cüzzam". *DİA* c. 8. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, 1993.
- Peterson, Bryan E. "'Contrahaereticosaccingantur': The Union of Crusading and Anti-heresy Propaganda". Yüksek Lisans Tezi, University of North Florida, 2018.
- Pleszczyński, Andrzej; Sobiesiak, Joanna; Tomaszek, Michał; Tyszka, Przemysław (ed.). *Imagined Communities: Constructing Collective Identities in Medieval Europe*. Brill, 2018.
- Rist, Rebecca. *The Papacy and Crusading Europe, 1198-1245*. Bloomury Academic, 2009.
- Saul, Nathaniel Brody. *The Disease of the Soul: Leprosy in Medieval Literature*. Cornell University Press: 1974.
- Sackville, Lucy. "Heresy in Thirteenth Century CatholicTexts". Doktora Tezi, University of York, 2005.
- Saçmalı, Feyza & Ataman, Kemal. "Köken Tartışmaları Ekseninde Katarlara Dair Tarih Yazımındaki Güncel Paradigma Değişikliği". *Milel ve Nihal* 18, sy. 1 (2021): 41-65.
- Şahin, Yasin, "Michel Foucault'da Söylem Analizi". *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi* III, sy. 6 (2017).
- Serdar, Murat. "Orta Çağ Avrupası'nda Tanrının Laneti Cüzzam ve Cüzzam Evleri". *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 9 (2014).
- Simonis, Lorraine Marie Alice. "The Kingdom, the Power and the Glory: the Albigensian Crusade and the Subjugation of the Languedoc". Doktora Tezi, Washington and Lee University, 2014.
- Smalley, Berly. *The Becker Conflict and the Schools: a Study of Intellectuals in Politics*. Oxford: 1973
- Solomon, Howard M. "Stigma in Western History: A Historical Approach". In *The Dilemma of Difference: A Multidisciplinary View of Stigma*, ed. Stephen C. Ainlay, Gaylene Becker, and Lerita M. Coleman. Springer Science & Business Media, 2013.
- Swartz, David. *Simgesel İktidar - Siyaset ve Entelektüeller*. Fol Kitap, 2022.
- Vodola, E. E. *Excommunication in the Middle Ages*. Berkeley and Los Angeles, 1986.

İnternet Kaynakları

- Chadwick, Joan V. "The Fox: A Medieval View, and Its Legacy in Modern Children's Literature". <https://digitalcommons.calpoly.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1880&context=bts>.

Orta Çağ'da Kilisenin Heresi Karşıtı Vaazlarında Damgalama ve Simgesel İktidar İnşası
"Blind Heretics Under Ground-ExcerptsfromtheCulturalHistory of the-
Mole", [http://my-albion.blogspot.com/2016/06/blind-heretics-un-
der-ground-excerpts.html](http://my-albion.blogspot.com/2016/06/blind-heretics-under-ground-excerpts.html).
"MedievalSourcebook: Caesarius of Heisterbach: MedievalHeresies",
<https://sourcebooks.fordham.edu/source/caesarius-heresies.asp>.